

Csergheő és Bárczay azzal a kijelentéssel kezdik, hogy ők az erdélyi nemesség címereit, mint a magyar nemességéinek kiegészítőjét adják, és kijelentik, hogy a munka beosztásával nem értenek egyet, mert a magyar nemesség nem az osztrákhöz tartozik és közjogilag épúgy nem létezik *erdélyi nemesség*, mint a hogy nincs *horvát nemesség*, mindkettő *magyar nemes* s tagja a szent koronának, „*membrum sacrae coronae*“.

Az ő felosztásukban a *hercegek* és *grófok* után következnek a *bárok* és aztán a *köznemessék* betűrendben, címerleírással és rajzokkal. Az eddigelé utolsó 10-ik füzetben az *Sz* és *T* betűvel kezdődő nemesi családok nevei foglaltatnak, tehát csak az *U. V. Z.* betűk vannak hátra, melyek még két füzetet fognak betölteni.

Eddigelé 184 táblán (egyen-egyen 12 címert közölvén) mintegy 2160 címert közöltek, melynek pontos leírása, eredetének megállapítása hogy mily nagy munkát igényel, azt mindenki megítélheti, úgy hogy nem lehet eléggé méltányolnunk a munka jelentőségét.

A füzetek egyenként 7 márka 50 fillérért kaphatók; nem olesó, de mindenikben 18 táblán 216 címerkép van s annak leírása és történeti fejlődése, s így koránt sincs túl becsülve az ára. Közkönyvtárakban nélkülözhetetlen kézikönyv.

Szádeczky Lajos.

Élet és munka.

Irta: *Smiles Sámuel*, fordította *Dáni Ede*. Budapest, 1897.

Mit ér az eredeti munka? Mit ér, mily sikerű magyar átültetése? Az eredeti jeles munka, egy széles ismeretű, mély tudományú, józan, egészséges, gyakorlati gondolkodású angol író műve, melyet szívesen ajánlunk minden művelt ember kezébe, a melyet különösen az ifjú, a pálya kivívásának, az élet küzdelmeinek még küszöbén álló nemzedékre nézve megbecsülhetetlen értékűnek tartunk. E mű tulajdonképen nem egyéb, mint a nagy emberek és pedig első sorban a szellemi világ hőseinek természetrajza, mindazon körülményeknek, föltételeknek, módoknak leírása, a melyek közt s a melyek révén a nagy szellem megnyilatkozott, élt, munkált, hatott, mindazon vonásoknak egybeállítása, melyek a nagy embert alkotják, fenntartják. S mindezt nem elvont, száraz, elméleti fejtegetésekben, hanem élő példákban tárja eléink az író, a világirodalom, a műveltség-történelem vezető szellemeinek alakjában, esetében. Sorra elvonulnak előttünk azok az alakok, a kiket szeretünk, csodálunk, s kik nemünk büszkeségei, a kik egy-egy mért-földmutatóként meredeznek elő a civilizatio országútján, s fölmutatják, a mi életökben, példájokban másokra nézve is biztató, tanulságos. Nem lankadó figyelemmel, nem szűnő érdeklődéssel olvassuk e könyvet; a csodálat, rajongás érzelmeit a komoly, nemes elhatározások váltják föl

lelkünkben: újabb erőt érzünk magunkban a munkára, a küzdelemre, újabb, magasabb czélok lebegnek lelki szemünk előtt.

Komoly, magvas fejtegetések és elmés megjegyzések, érdekes jellemvonások egymást érik a műben. Egyes fejtegetései, mint például annak az életben és irodalomban egyaránt gyakran hallható tételnek bonczolása, hogy az iskola jeles növendékei ritkán lesznek az élet küzde-
terén is elsőrangú tényezők, midőn kimutatja mennyiben igaz e tétel s mi az oka az élet versenyében való gyakori elmaradásnak, — vagy annak a kérdésnek tárgyalása, hogy a falu, illetőleg vidék sokkal alkalmasabb nagy emberek létrehozására, s hogy az ország és főváros vezető elemei rendszerint a vidékről származnak (bár ez utóbbit csak Angliára, illetőleg Londonra vonatkozólag tárgyalja), oly életbevágó fontosságúak, melyek minden gondolkodó embert egyformán érdekelhetnek.

A mű 456. lap terjedelmű s a következő 10 fejezetre oszlik: 1. A férfi és gentleman; 2. Nagy férfiak — nagy alkotók; 3. Nagy fiatal emberek; 4. Nagy öreg férfiak; 5. A képesség és szellemi öröklékenysége; 6. Túlhajtott tudományos tevékenység: szellemi túlterheltség; 7. Egészség — kedvtelések; 8. Városi és falusi élet; 9. Nős és nőtlen állapot — hitves; 10. Az élet alkonya — nagy emberek utolsó gondolatai.

A mi a mű fordítását illeti, nem lévén kezeim közt az eredeti, annak hűségéről nem nyilatkozhatom, de helyessége sok kívánni valót hagy fenn. A fordító nem nagy mester a magyar nyelv kezelésében, ahhoz meg épen nem ért, hogyan lehetett volna egy ilyen irányú művet a magyar olvasók előtt még kívánatosabbá, gyümölcsözőbbé tenni.

Palléroztatlan, idegenszerű nyelvezésének nyomaival lépten-nyomon találkozunk. Száz helyen is előfordúl ez az alak: lett szánva, közölve, boesátva, előadva; egy mondatot pont után így kezd: „Melyben, midőn halála után kiadták“ (60. l.); Galileiről ezt mondja: „Műve, a *Világrendszer* miatt, hatvannyolcz éves korában írva, az inquisitio részéről bántalmazást szenvedett“ (104. l.); író, költő helyett számtalan helyen *szerző*-t ír; ilyen szokatlan, részben helytelen kifejezéseket használ: szonáta (sonett h.), öröklékenység (átöröklés h.), irodalmár (író h.), legönmegtartózkodóbb stb.

Fordító előtt az irodalom terra incognita; sem az írók nevével, sem műveik címjével nincs tisztában; nem ismeri, hogy a külföldi irodalom jeles termékeiből mi s mily cím alatt van magyarra lefordítva, s így aztán magyarul idéz olyan munkákat, melyek nem léteznek irodalmunkra nézve (pl. *Edinburgi Szemlét* ír), míg egyes lefordított művek címét vagy eredetiben vagy a létezőtől eltérő kifejezéssel közli. Mozarttról például a következő épületes dolgokat írja: „*Figaro házasságát* egy hónapon belül szerezte; *Don Giovannit* hat hét alatt szerezte, a *Zauberflöthe* is rendkívüli gyorsasággal lett írva“ (70. l.). Weber operája neki: *Freischütz*, Meyerbeeré: *Róbert, az ördög*, Tasso eposza:

Felszabadított Jeruzsálem. Cálvinról azt állítja, hogy lefordította *Mózes Összhangját* latinból francziára (56. l.); Montesquieu-ról, hogy 25 évébe került, míg az *Ész törvényét* összeállította (65. l.); én sem az előbbi, sem az utóbbi műnek soha sem hallottam hírért, sőt az előbbiről nem is sejtem, mire vonatkozik, utóbbi alatt, gondolom, az *Esprit des Loist*-t (Törvények szelleme) kell értenünk. Ilyen értelmetlenség ez is: „A 3 Schlegel-testvér egyenlően nagy volt, mint scholasta és műbíró” (210. l.); ki volt az a 3 Schlegel-testvér? s mi az a scholasta? Neki a Goethe felesége: *Pulvius* Krisztina, Rubens felesége: *Torman* Ilona, a híres spanyol festő *Ribatta*, az orosz író: *Sogol* Miklós, Voltaire *Fernye*-ben halt meg, a XV. Lajos alatt élt szász herceg hol *Sax Marschal*, hol *Marshal Saxe*.

Lehet, hogy az utóbbi hibákban a sajtóhibáknak is részök van, mert a mű e tekintetben egyszerűen bírálaton alól áll; egyes írók nevei a fölismerhetetlenségig el vannak torzítva. Még az is előfordúl, hogy a 139—143. és 279—287. lapok tetején a fejezet cím helytelen.

Ezek után nem nagyon csodálkozhatunk rajta, ha a fordító nem igekezett az angol írónak főként Angol-, Francia- és Németország, valamint a klaszikus kor íróira, költőire, nagy embereire vonatkozó s a magyar világot nem ismerő példáit a mi nagyjainkra vonatkozó adatokkal kiegészíteni. Mintha nekünk a politika, költészet, tudomány terén nem lettek volna fényes tehetségű, amazokkal többé-kevésbé egyenrangú hőseink, a fordító hallgat felőlük; pedig mily érdekes és tanulságos lett volna, ha a jegyzetben őket is megemlíti, legalább a kiválóbbakat, első rangúakat. Ha már nem akarta Smilest úgy átdolgozni, mint a hogy K. Tóth Kálmán tette előző műveivel, a jegyzetben föltétlenül pótolhatta volna e tekintetben való hiányait. Minden fejezetben, minden tételnél hozhatott volna föl magyar példákat! Mennyire megy e tekintetben közönyössége, mutatja az, hogy Smiles egyetlen magyar példáját, a következő állítást: „Szerelem adott ihletet Kísfaludynak, a legnagyobb magyar lírai költőnek“ (385 l.) — sem látta szükségesnek helyreigazítani vagy pótolni. Igazán nehéz megérteni, hogyan lehetett a fordító ily érzéketlen!

A mű kiváló becsét mutatja, hogy még e gyöngöe átültetés daczára is meghat, leköt s lelkesít.

R. L.